

Sygn. akt IV CZ 94/18

POSTANOWIENIE

Dnia 14 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa T. S.

przeciwko Skarbowi Państwa - Generalnemu Dyrektorowi Dróg Krajowych
i Autostrad w W.

z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej Towarzystwa
Ubezpieczeń i [...] Spółki Akcyjnej w W.

o zobowiązanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 marca 2019 r.,

dwóch zażaleń - powódki i strony pozwanej

na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 2 sierpnia 2018 r., sygn. akt I ACa [...],

**uchyła zaskarżony wyrok w punkcie II (drugim),
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego
pozostawiając Sądowi, który wyda orzeczenie kończące
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

W sprawie wszczętej pozwem z dnia 29 lipca 2009 r., Sąd Okręgowy w L. wyrokiem z dnia 18 lipca 2017 r. w punkcie I. zakazał pozwanemu Skarbowi Państwa - Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad naruszania prawa własności nieruchomości powódki T. S. w drodze immisji bezpośredniej w postaci zalewania tej nieruchomości przez wody powierzchniowe spływające z drogi krajowej nr [...], zobowiązując pozwanego do wykonania stosownego odwodnienia na jego koszt, a w punkcie II. oddalił powództwo w pozostałej części, tj. w zakresie, w jakim powódka domagała się zobowiązania pozwanego do przywrócenia budynku mieszkalnego znajdującego się na tej nieruchomości do stanu poprzedniego przez jego osuszenie i doprowadzenie do stanu zgodnego ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem ze szczególnym uwzględnieniem pomieszczeń piwnicznych, w tym przeprowadzenie szeregu szczegółowo opisanych robót obejmujących osuszenie, odgrzybienie, remont, zabezpieczenie przed ponownym zawilgoceniem oraz upoważnienia powódki do wykonania części tych robót na koszt pozwanego w przypadku niewywiązania się przez niego z tego zobowiązania; w punktach III, IV i V orzekł o kosztach procesu i wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu. Wyrok ten zapadł po przeprowadzeniu obszernego postępowania dowodowego, w tym dowodów z dokumentów, zeznań świadków oraz opinii biegłych z zakresu budownictwa lądowego, wodnego i melioracji, z dziedziny budownictwa i modernizacji dróg oraz z zakresu mykologii. Powódka wiązała roszczenia z wadliwą - jej zdaniem - przebudową przez pozwanego części drogi, co miało doprowadzić do zalewania jej działki wodami opadowymi spływającymi z tej drogi oraz do zawilgocenia, zagrzybienia i uszkodzenia jej domu. Oddalając powództwo w tej części, Sąd stwierdził, że powódka nie wykazała, aby wyłączną przyczyną korozji biologicznej i abiotycznej w budynku był napływ wody z drogi na jej posesję. Wprawdzie wykazała ona istnienie związku przyczynowego między skierowaniem wód opadowych na jej nieruchomość, a powstałą szkodą, ale nie udowodniła w jakim zakresie wynika ona z braku zapewnienia odpowiedniego

odwodnienia, a w jakim z innych przyczyn. Nie wykazała też jakie prace powinny zostać przeprowadzone w celu likwidacji szkody.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 2 sierpnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w [...], uwzględniając w całości apelację pozwanego, uchylił zaskarżony wyrok w punkcie I. i odrzucił pozew w tej części, a na skutek apelacji powódki uchylił ten wyrok w punktach II, III, IV i V i sprawę w tym zakresie przekazał Sądowi Okręgowemu w L. do ponownego rozpoznania. Uzasadniając rozstrzygnięcie odnośnie do punktu drugiego, Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy z uwagi na nieustalenie okoliczności istotnych dla rozpoznania żądań związanych z przywróceniem budynku do poprzedniego stanu oraz z jego zabezpieczeniem. Według Sądu odwoławczego wymaga ustalenia, jak przed przebudową drogi kształtował się stan stosunków wodnych na nieruchomości powódki oraz w jakim stanie znajdował się wówczas budynek, ponadto w jakim ewentualnie zakresie sama przebudowa, a w jakim stan budynku, stosunki wodne z okresu sprzed przebudowy oraz inne czynniki, za które pozwany nie ponosi odpowiedzialności, wpłynęły na obecny stan budynku i powstałe w nim szkody, konieczne są także ustalenia dotyczące zakresu prac naprawczych i zabezpieczających budynek. Sąd odwoławczy poddając krytycznej analizie dokonaną przez Sąd Okręgowy ocenę dowodów, wskazał, że należy poczynić ustalenia co do określonych okoliczności faktycznych na podstawie ponownej, wnikliwej i całościowej oceny materiału dowodowego, w tym w szczególności przeprowadzonych w toku postępowania opinii biegłych, przy częściowym uzupełnieniu materiału o jedną z wnioskowanych przez powódkę opinii oraz rozważeniu „o ile zajdzie taka potrzeba” dopuszczenia dowodu z opinii z zespołu biegłych lub instytutu.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w części uchylającej orzeczenie Sądu pierwszej instancji i przekazującej mu sprawę do ponownego rozpoznania zaskarżyły obie strony.

Powódka zarzuciła w zażaleniu naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. „poprzez uznanie, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, podczas, gdy sąd I instancji zgromadził obszerny materiał dowodowy, dokonał jego oceny

i rozstrzygnięcia na jego podstawie, niezbędne jest jedynie uzupełnienie materiału dowodowego nie zaś ponowne przeprowadzenie całego postępowania". Zdaniem skarżącej, „zdecydowana większość ustaleń faktycznych została poczyniona przez Sąd Okręgowy i bezzasadne jest twierdzenie Sądu Apelacyjnego, że doszło do sytuacji procesowej, w której to na niego zostałyby przeniesiony ciężar konstruowania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia”.

Pozwany w zażaleniu zarzucił naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. „przez przyjęcie, że oddalenie powództwa z powodu nieudowodnienia roszczenia stanowi nierozpoznanie istoty sprawy (...)”. Skarżący zarzucił, że Sąd drugiej instancji pominął, iż nieustalenie istotnych okoliczności w sprawie wynikało z zaniedbań dowodowych powódki. W takiej sytuacji nie powinno dochodzić do uchylenia wyroku, lecz do oddalenia apelacji. Powód podniósł, że Sąd odwoławczy nie dokonał własnej oceny dowodów i ograniczył się do kwestionowania oceny przeprowadzonej w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, a uchylenie orzeczenia Sądu pierwszej instancji będzie prowadzić do przerzucenia na Sąd ciężaru poszukiwania dowodów, które powinna przedstawić powódka.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Rozpoznając przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie na wyrok kasatoryjny sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy bada jedynie, czy sąd ten prawidłowo zastosował art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. Zgodnie z tymi przepisami, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w przypadku nieważności postępowania (§ 2), nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy zachodzi konieczność przeprowadzenia przez ten sąd postępowania dowodowego w całości (§ 4).

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne służy przeprowadzeniu kontroli, czy orzeczenie zostało prawidłowo oparte na jednej z wymienionych przesłanek, a zatem, czy powołana przez sąd odwoławczy przyczyna uchylenia odpowiada ustawowej podstawie. Przedmiotem badania przy rozpoznaniu zażalenia jest istnienie procesowych podstaw wydania przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego, zamiast merytorycznego zakończenia sprawy. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu

określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41 i z dnia 5 czerwca 2014 r., IV CZ 27/14, niepubl.).

Sąd Apelacyjny w [...] oparł orzeczenie uchylające wyrok Sądu pierwszej instancji na stwierdzeniu, że Sąd ten nie rozpoznał istoty sprawy z uwagi na nieustalenie okoliczności istotnych dla rozpoznania części żądań powódki.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji nie odniósł się tego, co było przedmiotem sprawy lub gdy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, uznając niezasadnie, że konieczność taka nie zachodzi ze względu na występowanie materialnoprawnych lub procesowych przesłanek, które unicestwiają roszczenie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22, z dnia 13 marca 2014 r., I CZ 10/14 i z dnia 6 sierpnia 2014 r., I CZ 48/14, niepubl.). Nierozpoznanie istoty sprawy zasadniczo nie może natomiast polegać na nieprawidłowym ustaleniu podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, będącym następstwem zaniechania prowadzenia postępowania dowodowego, uchybień dotyczących tego postępowania lub wynikającym z wadliwej oceny dowodów (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 października 1999 r., III CKN 418/98, niepubl., z dnia 6 grudnia 2012 r., IV CZ 124/12, niepubl. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2000 r., IV CKN 145/00, niepubl.). Nierozpoznanie istoty sprawy nie jest równoznaczne z wadami postępowania polegającymi na tym, że sąd pierwszej instancji nie wziął pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć należytemu rozpoznaniu sprawy lub nie wyjaśnił wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl., z dnia 29 kwietnia 2015 r., V CZ 16/15, niepubl. i z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, niepubl.). Konieczność przeprowadzenia uzupełniającego postępowania dowodowego nawet w znacznym zakresie i poczynienia dodatkowych ustaleń faktycznych także nie uzasadnia twierdzenia o nierozpoznaniu istoty sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia

6 grudnia 2012 r., IV CZ 124/12, niepubl. i z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl.).

W systemie apelacji pełnej sąd odwoławczy jest zobowiązany rozpoznać sprawę merytorycznie od nowa, wykorzystując cały materiał procesowy zgromadzony zarówno w postępowaniu przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji, nie ma zatem przeszkód, aby przeprowadził dowody, które nie zostały uprzednio dopuszczone (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, niepubl. i z dnia 5 października 2018 r., IV CZ 91/18, niepubl.). Postępowanie apelacyjne stanowi kontynuację postępowania przed sądem pierwszej instancji, a jego przedmiotem jest także rozpoznanie zgłoszonego w pozwie żądania, nie zaś wyłącznie kontrola zaskarżonego orzeczenia (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008 r. - zasadę prawną - III CZP 49/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 55).

Przeprowadzenie postępowania dowodowego przez sąd odwoławczy nawet w znacznym zakresie i dokonanie na jego podstawie samodzielnych ustaleń nie prowadzi do naruszenia konstytucyjnego prawa do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji, ani do naruszenia modelu dwuinstancyjnego postępowania sądowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2018 r., IV CZ 91/18, niepubl.).

Nie można całkowicie wykluczyć sytuacji, w których w celu zapewnienia stronom realizacji prawa do dwuinstancyjnego postępowania sąd odwoławczy może wyjątkowo uchylić zaskarżone orzeczenie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania ze względu na potrzebę dokonania istotnych ustaleń faktycznych po raz pierwszy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68 i z dnia 22 lutego 2017 r., IV CZ 112/16, niepubl.). Sytuacja taka jednak nie występuje w niniejszej sprawie.

Wskazane przez Sąd Apelacyjny w [...] okoliczności nie uzasadniały oceny, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Jak wyjaśniono, nie może o tym świadczyć wadliwa - zdaniem Sądu odwoławczego - ocena materiału dowodowego, niedopuszczenie jednego dowodu z opinii biegłego, a nawet ewentualny brak części istotnych dla rozstrzygnięcia ustaleń faktycznych.

Sąd drugiej instancji powinien był, realizując swe ustawowe obowiązki, samodzielnie we wskazanym przez siebie zakresie uzupełnić obszerny, zgromadzony już w sprawie materiał dowodowy i dokonać jego ponownej oceny, a następnie poczynić na tej podstawie własne ustalenia i ocenić je na płaszczyźnie prawa materialnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w zw. z art. 394¹ § 3 oraz art. 108 § 2 i art. 398²¹ k.p.c.